

színpadi beállításokkal, sem a viselkedésében, sem a hangsúlyában nem volt semmi gyanákvást keltő. Így még inkább világossá vált, hogy mindenütt, ahol Jago jelen van, mindenben, amit Jago tesz, ugyanaz a misztérium ismétlődik meg: az ezerarcú bűné. Ennek a Jagónak az eszközei valóban Mefisztó és Lucifer eszközei voltak. Mindegy, hogy Velence vagy Ciprus-e a színhely: itt és most ez volt Auerbach pincéje is, ahol Mefisztó bort fakaszt az asztal sarkából; és a londoni vásár, ahol Lucifer ékszerket ad Évának, de a bor is, meg az ékszer is közönséges hamisítvány. „Káprázat volt, bűbáj, csalás” — írja Goethe; Madáchnál pedig „az ékszerek gyilkokká változva” emeregnek le Éva nyakáról és karjáról. Minden, ami Jago alakjában — ebben az „anti-jellemben” — szimpatikus és tetszetős a környezetét előtt — barátság, részvét, szánalom, együttérzés, segíteni-akarás —, előbb-utóbb halált hoz. Valamennyi gyilkosságánál Jago a volta-képpen tettes, akár ő követi el a színen, akár más: ő döfi le Rodrigót, ő sebesíti meg Cassiót, ő fojtja meg Desdemonát, ő végez Emíliaval, ő dönti kardjába Othellót, míg végül összes gaztette vádló tanúként ellene fordul, hogy beteljék rajta a megérdemelt büntetés. De ő maga egyetlen pillanatra sem méri fel bűnének súlyosságát. Gondoljunk csak arra a jelenetre, amikor már minden megtörtént és a tragédia beteljesedett: Jago ott kuporgott

Desdemona halotti ágyánál, magába roskadtnak, de ugyanakkor mintha úgrásra készen is. Sarokba szorított féreg volt, támadásra képtelenné tett csúszómászó, amely még mindig támadni akart.

De Huszti nemcsak Shakespeare Jagóját formálta művészi remekké, hanem — és ez megint csak új szerepfelfogásának többlete — „a” jagói típus, „a” jagói mentalitást: minden „könyöklőt”, minden törtetőt, minden kor minden farizeusát. Egyszerre tudott tökéletesen emberi és tökéletesen sátáni lenni (például amikor a féltékenységtől már-már tébolyodott Othello földre teperte és fojtogatta): a sátánivá torzított — de mázá is hamisított — emberség tükörképe volt, individualista és egoista, aki még a legválságosabb helyzetekben sem ismerte be a bűnét. Egészen addig, amíg fény nem derült igazi arcára és valódi szándékaira (sőt, bizonyos értelemben még akkor is) egyetlen ideál és mértéke volt csak: önmaga. A tragédia végén az igazság legyőzi a bűnt. Ismét Kardos Lászlót idézve: „Desdemona meghalt, Othello leszúrta magát, de azért Jago nem győzött, sőt mindkettőjüknél mélyebbre zuhant. S a katharzis vértet épít a néző és az olvasó szíve köré minden támadás ellen, amely az emberi bizalmat próbálja alattomos szavakkal szétmarni!”.

BALÁSSY LÁSZLÓ

Tájékoztató

Ha valaki rendszeresen tájékoztató a külföldi magyar költészetben, első benyomása feltétlenül az, hogy a szülőhazájuktól elszakadt lírikusok legnagyobb része a nosztalgia birodalmában mozog a legotthonosabban. Verseikre ugyan nagy hatást tesz a neoavantgarde, de a sokszor nehezen megközelíthető, ezoterikus tördeit gondolat- és verssorokból is kihallik a magányos lélek sírása, szinte valamennyien szűkre zárják perspektívájukat, szándékosan inkább az árnyakat engedik közelebb magukhoz, mint a fényt, s a formával való kísérletezés gesztusait is inkább egyfajta elzárkózásnak érzhetjük, semmint a megújulás kísérletének.

A legtöbb szállal Major-Zala Lajos kötődik az óhazához. Az elmúlt év végén gyors egymásutánban két kötete jelent meg. A Saint-Germain-Des-Pres kiadásában, francia nyelven megjelent *Requiem d'amour*-t elis-

meréssel fogadta a francia és német nyelvű kritika. Arno Aebly, Major-Zala Lajos és Raymond Meuwly festőművész közös estjét méltatva a többi között ezeket írta: „Az ember végre felkiálthat: van költőnk!”. Elismeréssel elemzi a költő lírai rekviemjét, mely — mint írja — a múltó élet gyászzenéke, és rendkívül eredeti nyelvi köntösben valósul meg. Hasonló méltánnyalással írt a gyűjteményről Ernest Dutoit is. Ezt a nyelvi, szemléleti eredetiséget hallja ki az olvasó az Auróra Könyvek között rendkívül szép kiállításban megjelent *Rontásbontó*ból is. Amint a kötetéhez írt rövid bevezetőből megtudhatjuk, versei elsősorban Erdélyi Zsuzsa kitűnő könyvének, a *Hegyet hágék, lőtőt lépék*-nek az ihletéséből fakadtak, de ezeket csak „gondolati ugródeszkának”, „lőtusz-ülés”-nek használta. Valóban: Major-Zala Lajos mindvégig a maga legszemélyesebb élményeit mondja el ebben a végig egységes, litániaszerű versfolyamban, mely-

ben a kifejezések, a mű nyelvi rétege idézi a múlt imádságainak archetípusait, az élményi anyag azonban a költő sajátja: nem véletlen, hogy mintha a maga életének krónikája is felsejlene a költemények egymásutánjából. (Ez az ősi, már-már imádságos, az ismétlések nyelvi hatására alapozó lírai magatartás nemcsak Major-Zala Lajos költészetét jellemzi, hiszen ha másként teljeseedik is ki, de valahol ezen a forrásvidéken kereshetjük például Juhász Ferenc költészetének egyik ihletését is.) Major-Zala Lajos igyekszik mindig kiemelkedni a magánéleti szférából, és több versében az emberiség legégetőbb problémáira is választ keres. Hadd idézzük ennek bizonyosságául egyik szép versét, a Földünk célbaéréséért-t:

Szép kerek forogjatok
szép csillagok csillámlatok
földabroncsunk tűzzel tartasad
életünkre összetartsad
égi kovács
atomkovács
hogy az úrkátyuba bele ne törjön

Major-Zala Lajos szüntelenül érlelődő, bátran kísérletező költő, aki — mint a Ron-tásbontó is bizonyítja — vállalja az új utak kockázatát is, csak hogy minél szívósabban őrizhesse és ébreszthesse az anyanyelvi hagyományokat, s így erősebb szá-lakkal kötődhesse a magyar líra legneme-sebb hagyományaihoz.

A vers barátai már régóta várták Vitéz György első kötetének megjelenését. Költe-ményeit régóta ismerjük egy antológiából, s a ritka jelentkezések bizonyossá tették, hogy egyik legígéretesebb lírikusa a külföldön élő magyarságnak. „Pantéisziikus, fel-érző iszákjában magával hurcolja az egész univerzumot — írja egyik méltatója —, s mint igazi költőnek, minden a keze ügyé-ben van.” Izig-vérig költő, aki mindenből kicsikarja a poézist, akinek nincs szüksége az ihlet nehezen kivárt perceire, mert min-dig a költő szemével lát és ábrázol, s a legparányibb, legapróbb, a köznapi ember számára a legtermészetesebbnek tűnő lát-ványból is képes drámát építeni, mint például a Balladá-ban, mely annak idején az Új égtájak (1969) egyik legszebb darabja volt:

Fundy öble (hol a híres dagály
naponta kétszer visszagörgeti
homokzátványokon és sziklán keresztül
lazackedvelte gyors vizek folyását)
didergő-nedves tenyerébe vette
három halász tizenkét tengerész
és két hajó sós jégbe fagyott testét.

Üsszecsukódó ujjal közül
lassan pereg a majdnem-rózsaszín hó.

Amerikai történet című kötetét a Magyar Műhely jelentette meg. Egységes, szép vallo-más, melyben az árvaság és a magány hangjai szólnak a legerősebben, s ihlete ak-kor szárnyal a leghibátlanabban, ha a mo-dern ember demitizáltnak vélt, valójában azonban ezer és ezer szállal a múltba kö-tődő és a hagyományoktól már-már pre-desztinált életérzését szólaltatja meg. Külö-nösen a Mítosz című ciklus mutat karak-terisztikus költői arcot, melynek birtokosa új-ból és újból lázad a Rend kötöttségei ellen, s a pillanat múlékony „örökkévalóságában” ke-resi a magányos ember boldogságának so-ha el nem érkező és be nem teljesedő per-cét.

A neoavantgarde elkötelezettje Labancz Gyula is, akinek Idő: személyi csönddel című kötete ugyancsak a Magyar Műhely körének kiadásában jelent meg. Versei sok-szor rejtvényre emlékeztetik olvasóját, sok-szor inkább pszichiátriai tesztre, de azért mindvégig érezni benne azt az első és egyetlen struktúrát, melynek a lényege alig-hanem a „hiány” szóban foglalható össze. Labancz Gyula ugyanis ennek a hiánynak a költője, hol azt a folyamatot fogalmazza verssé, hogy az ember keres valamit, ami szavakkal kifejezhetetlen, hol azt, milyen üres, kihalt és dermedt a magányos lét. Egyik kifejező verse a Hang árnyéka...:

Hang árnyéka a falon —
megéteket hiányával a fény
mint ifjúságod
rongyos zsebből kertjeivel a város

Labancz Gyula alakuló költészetét az teszi izgalmassá, hogy nem teljesen vállalja a neoavantgard konzekvenciáit. Verseiből újra meg újra feltör az intellektus fegyelmező ereje és az érzelem elfojthatatlan vallo-mása. Ebben az irányban teljesezhet ki iga-zán a lírája.

*

Két magánkiadású könyv is megérdemli méltányoló figyelmünket. Kerényi Grácia, a jeles költő és műfordító, aki oly sokat tett a lengyel irodalom hazai és a magyar iro-dalom lengyelországi népszerűsítéséért, To-pográfia címmel jelentette meg három ver-sét és jegyzetét, melyeket ugyancsak áthat a lírikus érdeklődése és a szépség iránt va-ló fogékonysága. (Az olvasó nem nagyon érti, miért nem akadt erre a kötetre kiadó.) Ezek a szeszélyes szellemi kalandozások ál-landó izgalmat ígérnek, hiszen a csendes meditációkból majdnem mindig korunk eg-zisztenciális nagy kérdései sejlének föl. A kötetet útinaplók és három interjú — kö-zöttük a Kerényi Károllyal folytatott fontos beszélgetés — teszik teljessé.

Víz László regénye, a Sókratés utolsó levele sűrű, izgalmas olvasmány, eszközeinek birtokában levő, azokkal szuverén módon gazdálkodni tudó író munkája. A történelemből is közismert esemény — Szokratész önként vállalt halála — csak alkalom számára, hogy a kötelességteljesítés, a vélt és valódi igazság, az erkölcsi relativizmus, illetőleg az alkalmazkodás kérdéseit feszegetse. Alapjában véve anakronisztikus nyelvi mezőben fontos mai problémákra keresi a választ. Egységes, feszes kompozíciójú mű, mely jóval több, mint ígéretes próza indulás.

A Gondolat Kiadó immár harmadik, átdolgozott kiadásban jelentette meg kétköte-

tes Európa c., kontinensünk földrajzi, gazdasági, természetrajzi és az egyes országok társadalmi alapjait feldolgozó munkáját. A rendkívül alapos és részletes tájékoztatást nyújtó népszerűsítő mű biztos és pontos eligazítást ad e kérdésekben minden érdeklődőnek.

A Hazafias Népfront Honismereti Bizottsága által kiadott Honismereti Híradó 1975. évi 5-6. száma ismerteti a II. Országos Honismereti Akadémia anyagát, közli többek között Vörösmarty Géának Vörösmarty Mihályra emlékező cikkét, Kovácsné Székely Júlia Erdélyben gyűjtött Hold-imáit és Szentistványi Gyuláné Elő népművészet c. beszédét.

UTRY ATTILA VERSEI

Elhanyagolt árvaság

*Szívemmel üzen a titok,
amí kezdetben volt.
Szerelmes vízben futok,
mint a hold.*

*Kezdetben szólt az Ige:
a vizekben egységet látok,
mert az-áldozat járt ott.*

*És az Ige érettem szólt:
árván várok alázattal,
hiányt kiáltó akarattal.*

Kiestem minden kietlen szóból.

H i t

(FELESÉGEMNEK)

*Imáim szegényes érvek:
szeretetért
szépért
igaz-jóért*

*Kiáltó akarattal
a mindeneket féltve, őrizve és hirdetve
várok*

*várom
a hiten túli remény beteljesedését, mint a
szerelem jövőből áthívott tisztességét*

*vallom
a teremtő szeretet valóságát, mint az
elme és szív egységét
ajkaid szárnyverésében.*

*Olyan imádság légy
lélekhangú költeményemben,
amely az énekek mögött is énekel!*